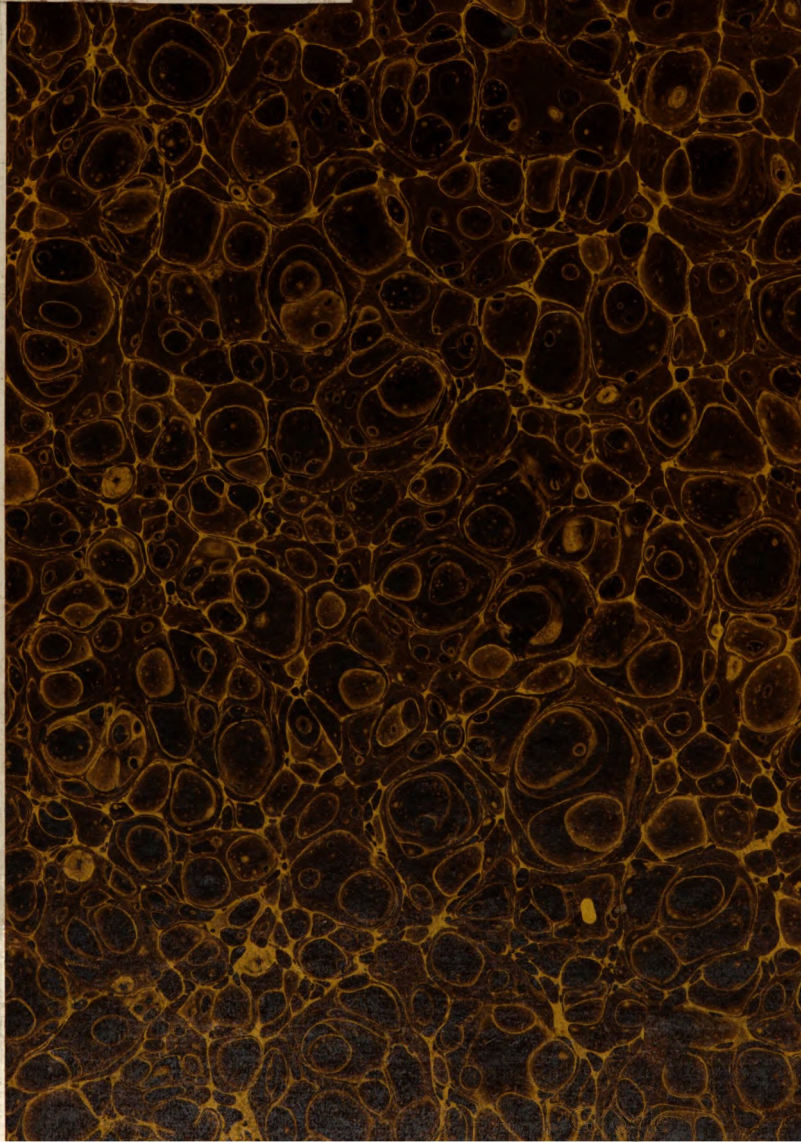

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN

136441-B

ALT-

136441-B

Digitized by Google

GYOGYSZERES ÉRTEKEZÉSEK

129. E. 56. ^{AZ}
OLMANY

IBOLATROL,

(JODORETUM PLUMBI)

ÉS AZ

ECZETSAVAS

EZÜSTAGROL,

(ACETAS ARGENTICI)

MELLYEKET

**A' MAGYAR KIR. TUDOMÁNYOS EGYETEM VEGETANI
OKTATÓ HELYÉBEN KÉSZÍTETT ÉS KÖZÖNSÉGNEK
ELMONDOTT**

LAMER IGNÁCZ,

RÉV-KOMÁROMI NEVENDÉK, GYÓGYSZERES.

Sz. Jakab hava 12^{dik} napján 1838. évben.

PESTEN,

TRATTNER - KÁROLYI NYOMTATÁSA. Úri útca 612.

„Hajdan a' nemzeteket csatazaj vonzatta 's erény volt
Pusztító harcban győzni, vagy halni dicsőn;
Most a' szelíd lant vonz, tudomány győz, kézmű híresség
Nemzeti nagyságot hármá együlve szerez.“

TEKÉNTETES

AMTMAN JÓZSEF

URNAK,

SZABAD 'S KIR. RÉVKOMÁROM VÁROSA

FŐ BIRÁJÁNAK

KÜLÖNÖS PÁRTFOGÓJÁNAK 'S JÓ AKARÓJÁNAK.

HÁLAADATOSSÁGA 'S KÖSZÖNETE JELEÜL

ajánlja a' Kiadó.

OLMANY IBOLAT.

N e v e i: Olom ibolat, ibologyullatsavas olmats, jodoretum plumbi, plumbum jodatum, hydrojodas plumbici, Jodbley, Bleyjodid, Hydrojodidsaures Bleyoxydul.

Pl. J. 287.

Az Ibolo, melly készítményemnek egyik alkotó része; csak a' legujjabb időkben 1811. esztendőben Courtois francia Salétromgyáros által fedeztetett fel, de azonnal, tulajdonságainak fürkészetével több francia Vegytantudók, Wauquelin, Davy, különösen Gay-Lussac, és Denot, — ki is az olomibolatot tökéletesebb vizsgálat alá vette — foglalatostkodtak.

Az Ibolo, a' természet három országában, különféle egyesületekbe; többnyire Búzany és Zöldlővel jön elő.

Az Ásványországban.

Mint ezüstibolat, Mexicoi ezüstérczbe, finom lemezekben, szin ezüstel és ólomfénnel, Wauquelin szerint: a' Szászországi barna, sugáros cselanyérczben; John szerint: a' Sziléziai kadmánytartalmu horganyérczben; Mentzel szerint: a' vulcanicus salámiába; Brandes szerint; némely Délamerikai (Catorce) olomér-

czekben; Bustamente szerént: a' Halli konyhasóban Tyrolisba Fuksz szerént, higannyal is előjönni állítatott. Többször azonban előfordul a' sóskutakban és tengervizekben, az égvényes-sós- ásványos vizekben: mint ibologyullatsavas - szikag - hamag - huyag, 's a' t. Franciaországban a' Bexi-, Premonti - sóskutakban. Bajorországban a' Halbrunni vizben, Csehországban Maria- és Corolinavizekben; Burkusországban a' Halli sósvizben 'sa' t. De sehol sem taláztatik az Ibolo olly mennyiségben, mint szeretve tisztelt magyar hazánkban; 's ezen felfedezést egyedült tisztelt és tudós Tognio urnak — ugyan e' magyar kir. egyetem' rendes tanítójának fáradhatatlan természet buvárjának köszönhetjük, ki is múlt év (1837.) October 23-kán az Ung - Kosztrinai eddig ösméretlen vastartalmú — sós — égvényes — savanyú vizben legelőször fedezte fel; ugyan akkor is általa fedeztetett fel Ugodi - vagy Bébi, Czigelkai, Tartsi, Alsó - Sebesi, Sztrzenitzi, Radomai, Sávník (Magyarországba) Felsőbajomi, Kis-Sármási, Szamos-Ujvári, Borszéki (Erdélyországi) sóségvényes, és savanyu vizekben. Az idón is, minthogy meg nem szűn Hazájának a' vizekben elrejtett természeti kincseit vizsgálni; ezt a' Bártfai, Hosszüréti, Rahói, Borkúti, Suliguli, és Hont - Szalatnyai savanyú vizekben fedezte fel.

A' Növényországban.

A' tengeri Hinárokban (algae) és más tó's mocsáros növényekben, nevezetesen pedig,

találtatott e' következendők hamujokban, melyek: *Fucus vesiculosus* (leggazdagabb) *Serratus*, *Acinarius*, *Siliquosus*, *Cartilagineus*, *Membranaceus*, *Rubeus*, *Filamentosus*, 's a' t. *Ulva Unbilicalis*, *Pavonia*, *Linza*. *Sphaerococcus Helminthocorton*, *Muscus coralinus*, *Zostera oceanica*.

Állatokországaiban.

Az alsóbb rendü tengeri lakos állatokban; így több Zoophitákban a' tengeri szivacsban (*spongia officinalis*), szivacskőben (*lapis spongiarum*). A' Lágy állatokban (*mollusca*), *Venus*, *Doris*, *Gorgonia* fajaiban némely Sépiákba Chevalier szerént. Hall szerént pedig a' Bogarak között (*insecta*) a' *Jolus Foetidissimus*-ban is.

Legjutalmasabban készül, a' tengerben lakozó növényektől eredt hamu (*Warec Franc. Kelp Angol*) kilugozása; és ennek jegesedése után vissza maradandó jegesithetetlen anyalúgbol, mint ez Franciaországba történik.

Jegesedik: barnásfekete, fényes lemezekben, vagy táblákban, ritkábban Oktaedrumba; lágy és töredékeny, különös kellemetlenzöldlő, és Büzanyhoz (*Bromium*) hasonló szagu, fanyar csípős izü, égethetetlen, nagyobb hévnél ömleszthető, és szép violaszinü gőzformában elszálló: zöldlő gyanánt, a' növény eredeti színeket emészti, gyengébben, de még is az életműves testeket is barnára festi: nagy rokonsággal a' keményítőhöz vonzatik, mellyel vagy barnás vörösös, vagy kék egyesüle-

tet képel. Vízbe csak nehezen (7000 hideg) könnyebben langban (12) olvad fel.

Az ásványokkal valamint a' zöldlő; egyesül az Ibolo is, és Ibolatokat (Jodida Jodureta) képel, így az égvények ásványaival, vízben könnyen olvadhatókat, mellyek akkor Ibologyullatsavas égvényekké lesznek. Ezeknek olvasztások, Rézag olvasztással világos barna (Rézany Ibolat). Higats olvasztással, zöldes sárga (Higanyelöibolat) Higag sóval. scárlátvörös (Higanyketted - Ibolat). Fojtósavas ezüstaggal sárgás fehér. (Ezüst Ibolat). — Olmatsokkal pedig narancsszinü (Olmány - Ibolat) csapadékot okoznak. — Ezen utolsó Ibolat egyesületét mint mestermüvem' egyik tárgyát, különösen megvizsgálni igyekezendek.

Készítés módja.

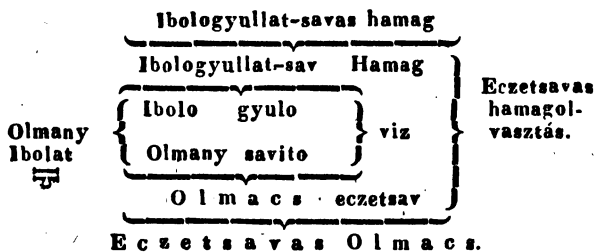
Száraz úton: Az alkotó részek öszeömllesztések által: nedves úton: olomsós olvasztásoknak, Ibologyulatsavas égvényekkel való elbontások által.

Az utóbb nevezett úton készitvén; e'képpen működtem: vettem tiszta feleczetsavas olmacsot, felesleges lepárolt vízben felolvasztván, áltiszivárogtatván, és szüntelen keverés mellett, addig csepegtettem belé, igen feleresztett Ibologyulatsavas hamag olvasztást, még az ez által eredt letsapás meg nem szünt. A' csapadékot szivárogtatás által a' folyadéktól elkülönöztem, és jól kiédesetve nagy mennyiségű, forró lepárolt vízbe felolvasztottam, az olvasztást azonnal még melegen áltiszivárogtat-

tam, hűlés után az olubul, szép aranyszínű vékony lemezek váltak le, mellyeket a' sziváron szedvén, ittatos papiros közt szárítgattam.

Okfürkészet.

A' készítésnél megjelenő tünetmények a' vegytan újabb törvényei szerint e'képpen magyaráztatnak: a' feleczetsavas olmacs öszveté-
tetik; eczetsavbol, és olmacsbol, ez olombol és savitobol; az Ibologyulatsavas hamag pedig áll; hamagbol és Ibolo gyulatsavbol, melly Ibolo-
bol és Gyullobol. Az Ibolo most egyesülvén olymannyal, mint olmany Ibolat (nehéz olvathatósága miatt) lecsapodik, az Ibologyullatsav gyuloja, az olmacs-savitojával, vizet képel: a' hamag pedig eczetsavval összekötve mint eczetsavas hamag felolvasztva marad. — Magyarázat mutató táblája következő:

A' régiebb vegytanok: sőt némely újabbak szerint is jelen egyesület: nem mint olmany, és Ibolobol; hanem olmacsbol és Ibologyulatsavbol öszvetétnék tartatik. Ezen magyarázatot, azon fontos szempontbol védni lehet, hogy minden vegytantudó, folyamatjának okát olly tökéletesen mint az előbbeni fejti

meg; azonban mivel a' vegytanasok nagyobb része, már régen, ezen magyarázattól elállottak, és azelőbbenit fogadták el, 's azt uralkodóvá tették, ez majd csak egészen elszunnyadt.

Jegyzés. A' feleresztett olvasztások, szebb lecsapatot engednek: azért ilyenek a' készítményhez vétettek. A' lecsapat, forró lepárolt vízben azért olvasztatott fel, hogy a' készítménynek kellemesebb színe, és formája legyen. A' nagy mennyiségű forró lepárolt víz, a' nehéz olvaszthatása végett szükséges, de ugyan azon már meghidegült olvasztást, ismét, a' csapadék felolvasztásához használni lehet.

Tulajdonságai.

Az olom Ibolat ezen mód szerént készítve, vékony, gyenge, morzsalható, aranyszínű lemezeket mutat, mellyek az ujjakat fertőztetik, íz- és szagtalanok, lég állók, és a' tűzben megbarnulnak, de hűlésükkor ismét sárgulnak, langba, hideg vízbe nem; melegbe (194 részbe) égető hamagban, eczet- és fojtósavban pedig könnyen olvadók.

Fertőztetései.

Fertőztetve lehetne Kénsavas olmacscsal, és Olmanyöldlettel ha, az Hamanyibolat, melly e' készítéshez vétetett, Kénsavtartalmu lett volna, vagy: a' mi gyakran megtörténik, ha Szikany zöldlettel (konyhasó) lett volna meghamisítva, ezen esetekbe a' halaványabb színe a' készítménynek, tisztátlanságát árulná, Eczet és fojtósavba pedig, fejer üllepedék visszamaradása mellett olvadna fel.

Haszna.

Az orvosi tudományba még csekély haszna vagyon, érdemes volna, még több próbatételeket ezen az alkotó részeiből sokat ígérő készítménnyel tenni. Francia- és Angolországokba, külső- és belsőkép, a' görvély ellen használtatik.

Alkotó részei.

45 Pl. Olmany.

55 J. Iboló.

ECZETSAVAS EZÜSTAG.

Nevei: Argentum aceticum. Acetas Argentici.
Essigsäures Silberoxyd.

Ág. $\bar{A}=209,478$.

Az Eczetsavas ezüsttag, a' természetben soha se jön elő, és ritka tünemény is az ásvány országba; életműves testek egyesületét, életművtelenekkel feltalálni. Előjön ugyan az Eczetsav (melyből összevetéttetik) szabadon a' természetben, némely növevényekben (Rhus rhiphinum, Sambucus nigra). Égvényekkel, a' fák nemeikben, és sokkal többször az ezüst ásványországban, különféle kövekben, Granit, Zöldkő-Porphir, Agyag pálába (Shistus argillaceus). Ifjabb képezetű mészkövekbe, sőt a' földszínen is olly iszonyu tömegekben néha, hogy több mázsákat nyom nehézsége; de melly nagy határ választja e' kettőt egymástól el? Egymisélet! és közösülés! mindég tehát mesterséges kéz hozzá járultával, az alkató részek egybeköttetések által nyerhető.

Készítés módja.

Készülhet tiszta ezüstagnak tömitett eczetsavban való felolvasztása által, vagy Tromsdorf szerént a' négy rész lepárolt vízbe történt fojtosavas ezüsttag olvasztásnak, két rész

vízbe felolvasztott eczetsavas hamaggal való öszvekeverése által; mint fejer csapadék. — Ezen utolsó mód szerént a' szükséges változásokkal e'képpen készítettem: — Vettem tiszta Ezüstöt, felolvasztottam elégséges mennyiségű feleresztett Fojtósavba, az olvadást áltszivárogattam; és tömitett Eczetsavas szikag olvasztást mind addig csepegtettem belé, még csak csapadék lenni látszatott, az egészet most egy óráig illepedni hagyván, azután pedig a' csapadékot az olutól, leöntvén sziváron gyűjtöttem, tiszta lepárolt hideg vízzel többször és jól kimostam, most sok forró lepárolt vízbe felolvasztottam, a' jegesedés pontjáig elpárologtatván, meghűlni engedtem, a' meghülés után eredt, szép, tő idomú lapárokat pedig itatos papiros között árnyékba szárítván, jól bédugott fekete üvegbe, a' világosság béhatásától oltalmazva tevélem el.

Ok-fürkészet.

Ezen vegytani folyamatnak magyarázatja ez: a' kétszerü választó rokonság által, az Eczetsavas szikag, és Fojtosavas ezüsttag alkoto részei kicseréltetnek; ez így történik: az Eczet savas szikag áll Eczetsavból és Szikagból; a' Fojtósavas ezüsttag pedig Ezüsttagból és Fojtósavból, a' Fojtósav (erősebbi rokonsága miatt) öszveköti magát az Eczetsavas szikagnak, szikagjával (melly fölolvadva marad), az Ezüsttag és Eczetsav kénszerítették kiválni, 's mint Eczet savas Ezüsttag, a' nehéz olvadhatósága miatt lecsapódik, ezen csapadék áltszivárgás, és több-

szöri hideg vízben való kiöblítés után, forró vízben felolvasztatik, melly ismét lapár formában leszall.

Magyarázás táblája.

	Fojtósavas Ezüsttag		
Fojtósavas Szikag ol- vadék	{	Fojtosav Ezüsttag	Eczetsavas
	}	Szikag Eczetsav	Ezüstag
			Ezüstag
	Eczetsavas Szikag.		

E' készitménynél főképp ezekre kell figyelni:

1.) Hogy tiszta, semmi idegen Ásvány tartalmú Ezüst, hozzá ne vétessék. Mivel pedig semmiféle az áruban előkerülő Ezüst tisztátalansága miatt vegytani művhez nem használtathatik; kéntelenítettem az austriai gyógyszerár legujjabb kiadása szerint vegytani tisztaságu Ezüsthöz eképpen jutniom: a' tisztátalan Ezüst olvadékból az Ezüst, konyhasó olvadékkal, mint Ezüst zöldlet lecsapatik, ezen csapadék pedig szénsavas hamaggal égettetvén, tiszta szín Ezüstöt ad.

2.) Szinte tiszta Eczetsavas Szikag is kívánatik még.

3.) Hogy szebb lapárok képeltessenek, a' lassu elpárolagztatás igen ajánltatik.

4.) A' jegesíthetetlen anyalúg, el ne vetessék, mert még Eczetsavas Ezüsttagot felolvasztva tart magában, melly inkább konyhasó olvasztással, kevertetvén, az Ezüstany készítésére használtassék.

5.) Minthogy a' világosság több ásványsokat (arany, higany, vas), de főképp az ezüst-egygyesületeket, részént elsavít, részént belőlök savanyt hágy kifejlődni, és így elbontja: fekete, vagy fekete papirossal behúzott üvegekbe szorgossan ettől védelmeztessék.

Tulajdonságai.

Az eczetsavas ezüstag Tromsdorf szerint készítve fejeér, lapáros szövetü por; a' forró olvasztásából pedig jegesedés által nyert (mint én készíttém) fehér, könnyü, gyöngyfényü, töformájú, lapárokat képel, mellyeknek erős égető izek vagyon, szagok nincsen, száz rész hideg vízben felolvadnak. Ezen olvaszték, sósavval, vagy sósavas sókkal, turó idomú, a' levegőbe barnuló csapadékot okoz, Festag savas hamaggal (Chromas kali) homályos vörös, Férjagsavas égvényekkel (arseniatas alkalinae) vörösbarnás, Vér lúgsóval, fehér; Gubatsfestvényyel, sárgás barna, Szénsavas égvényekkel fehér; tiszta Égvényekkel pedig, zöldes barnás csapadék támad. Nemtelenebb ásványok; Villo, Széno, Égény, Égényes olajok által; a' levegő behatása mellett, Szinezüst alakban vál ki. Tűz által szinte elbomlik: Tömött Eczetsavvá; Szinezüsté, és kevés Szénné válik.

Tisztátalanságai.

Ha a' feljebb említett módon készítettett! minden idegen testtől ment fog lenni? Azonban tarthatna magában, főkép ha fel nem olvasz-

tatna forró lepárolt vízbe, és nem jegesedettne; Kénsavas Ezüstagot, és Ezüstanyzöldletet, ha t. i. az Eczetsavas szikag ezekkel lett volna megfertőztetve; az elsőt bizonyossá tenné a' hideg olvasztáshoz adatott Eczetsavas sulyag, melly ha kénsavat tart, fehér, semmi savanyban sem olvadható csapadékot okoz: a' másodikat pedig az olvasztás alkalmával vissza maradandó üllepedék mutatná meg.

Haszna.

Az orvosi tudományban még eddig nem használtatott; a' vegytani tudományban, a' fent nevezett testekre mint ellenható elkerülhetetlen.

Alkotó részei.

69,36 Ág. Ezüstagsavitat.

30,64. \bar{A} Eczetsavany.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z155863609

